

*zina*; però ja en els vessants llevantins del Bassegoda se sentia *aulina* (1898, P. Coromines), avui és general fins arran de Camprodon (a Bolòs, 1932)<sup>2</sup> i fins al Ter per la banda d'Amer, fins endins del Gironès (encara avui a Adri, 1970), i entra per les Guilleries.<sup>3</sup>

Pel Nord el domini rossellonès torna a ser terra d'*alzina*, amb l'excepció del Vallespir estRICTE: l (*a*)*ulina* a Costoja, la Menera i Serrallonga i, fins a l'esquerra del Tec, a Montferrer.<sup>4</sup> Només en una llengua de l'extrem N. degué existir la forma en *auz-* en el Continent: en el Dept. de Py-Or. només registro *auzina* o *uzina* en els pobles mig-llenguadocians o ja occitans, de Vingrau, Trevillac i Tararac (1960); cap a la Ribagorçana no és de fiar el que diguin a la vall de Boí pròpia (on a penes n'hi ha) però l'informant de Llesp (nat a Vilaller) usava *auzina*. Aquesta forma amb *u* és la popular a totes tres illes Balears: *les auzinās* de Lluc!; Selva, Sòller, Banyalbufar...; Menorca: Moll; també a Eivissa ho sento així: *s uzina*, a Sant Carles de Peralta, 1963.

La forma *olzina* —com hem vist, la medieval— és la que s'ha mantingut fins avui a la nostra Ribagorça (començant ja dalt de la serra que parteix amb la Conca de Tremp: a Figols hi ha, almenys, dos noms de lloc amb el collectiu *l'olzina*, *l ulziná*, 1957, igual a Areny, i a Sant Esteve del Mall *l olfiná*), i el nom d'arbre individual segueix viu com a *olzina* o *ulzina* a Aulet, Sopeira, Lasquarri (*una olfina*), Soperuny.<sup>5</sup>

Més a Ponent, vora l'Isàvena, comença la forma igual a l'aragonesa: *leřina* a Roda, la Pobra,<sup>6</sup> El Mont de Roda, Llaguarres, Jusseu, Alins de Llitera (1957, 1965). Crec que pertot designa l'arbre i no el fruit.<sup>7</sup> Des d'allà l'arag. *leřina* s'estén profundament per les altes valls cap a l'Oest: Ceresuela, Sinués, etc. (1965-1966). En domini aragonès el sentit predominant de *lecina* és 'aglà': Bielsa, Echo, Ansó (BDC XXIV, 173), Otín, Duaso (DCEC); a Bielsa em precisaven encara el 1965: «la *leřina* se cria en la carrasca, las bellotas en el *kařiko*» ['roure'].

Aquest ús no sempre ha estat estrany al nostre domini lingüístic. Deia En Moll en un treball de 1929: «ademés del significat propi de 'steineiche', té, a una extensa comarca del cat. occidental, el sentit de 'eichel' ['aglà'] --- *alzinera* 'steineiche': en aquelles localitats on *alzina* ha pres el significat de 'eiche'» (AORBB II, 62); però no és que l'hi hagi «pres» sinó que l'hi ha conservat, com passa en alt-aragonès i ens ho comprova en català un document solsoní de 1283, que mostra encara una distinció igual a la de Bielsa: «glans et *alçines* (p. p. Serra i Vilaró, BCEC, 1908, 171): o sigui que, almenys en aquella comarca, llavors *glans* eren només les del roure, d'acord amb el context, i les altres quedaven com a nom de les GLANDES ILCINAE, com a denominació abreujada, les *glandes* de *illex*, nom de l'alzina en llatí, sense excloure'n el llatí vulgar: fr. *yeuse*, oc. *euze*, it. *elce*, sard *élighe*, cast. arcaic *ilce* (preservat com a topònim i amb un derivat *ilzera* en un doc. santanderí de 1210), encara conserven, ja esgrogeuint-se, un record del temps en què el tipus ILEX era vigent. Avui en català la zona

d'*alzina* 'aglà' s'estendria segons *AlcM* des de Solsona a tot el Segre mitjà (d'Organyà) i poc o molt fins a la Conca, Sió i Urgell, i a les mateixes localitats és on s'usa *alzinera* per a l'arbre [1507, Busa]: aquest derivat, en efecte, és el que he constatat en vigor en el Cardener (des de Lloberola de Biosca i Llobera) cap al Segre (Serenyana d'Oliana) i cap al Nord fins a Cambrils d'Odèn i Lavansa (1957-1964).

Completo les dades presents i catalanes recordant que el nom, en tant que s'aplica a diferents varietats d'*illex* o '*quercus*', es distingeix amb certs adjectius: *alzina surera* [1650, DTo.; usat més aviat entre ciutadans i en comarques on abunda poc, en les altres un *suro*, *els suros*], *alzina borda*, *alzina glanera* ('quercus ballota'); aquesta, d'agllans grosses i dolces, pot ser la que vaig sentir anomenar *alzina castanyera* en el Lluçanès (Lluçà-Sta. Eulàlia, 1964).

En l'aspecte etimològic i comparatiu, cf. l'article *encina* del DCEC (II, 259) on deixo alguns punts sense repetir o renovar-los ara. El tipus derivat ILCINA és el que ha prevalgut també en les altres dues llengües hispano-romàniques —cast. *encina*,<sup>8</sup> port. *azinha*, en part *azinbo*—, no sense algun rastre escadusser en el Sud d'Itàlia (*elcina* en el napolità Sannazzaro, † 1534). La història semàntica i formativa ha estat paral·lela en les dues llengües ponentines, com ho hem provat ja amb les formes aragoneses. El llatí clàssic usava com a adjectiu només ILLIGNUS o ILICEUS, però un adjectiu ILCINUS, -A, -UM, forma vulgar i més tardana, apareix en un escoliasta d'Horaci i en una inscripció (ALLG VI, 110; CIL VIII, 2165, també doc. baix llatí hispànic de 914). L'evolució fonètica es féu en part, com en català, per la pèrdua de la vocal interna: al nostre Oest i Sudoest això no és inoït, però escàs: *elzina* en l'aragonès del Vidal Major (mitjan S. XIII, 4.24.2), *alçina* fou mossàrab (però només consta en Abenbeclarix, que escrivia a Saragossa, c. 1100, i que potser reflecteix un parlar encara més oriental).

Pel que fa al portuguès l'evolució degué fer-se a través de \**eezinba* (perdent-se la -L- d'hora).<sup>9</sup> Per al castellà vaig poder demostrar en el DCEC (amb raons i doc.) que hi hagué *a*) afèresi antiga de \**elezina* en la forma *lezina* [1063, i després molt en arag. i fora d'allà]; *b*) propagació de la nasal en *lenzina*, i *c*), en fi, deglutinació de la *l*- quedant *enzina* [1124]. Noms de lloc importants com el manxec *Fuente la Encina* o el salmantí *La Encina*, com vaig documentar, tenen encara la forma *Fonte Lezina* els anys 1043, 1201, 1213, i no contenen *lezina* com a nom de l'arbre sinó l'ús adjectiu FONS ILCINA 'font alzinal'. Hi hagué, doncs, canvi heteroclitic de categoria gramatical. V. en el meu llibre la doc. i la refutació de la teoria abans admesa (Cuervo, etc.) que hi veia una evolució a través d'una forma \**elzina*, semblant a la catalana, però amb una assimilació de *l* a *n*, contrària a totes les normes.

En les formes hispàniques ILCINA resulta, doncs, d'un sobrecrèntes en les combinacions com MATERIA ILCINA (*glans ilicina*, *ligna ilicina*, *silva ilicina*) o sim-